

ושוב הראוני בפירוש המיוחס לר"י הזקן שם שכתב: "איכא בנייהו עיסקא, להיות סוחר לתנא קמא חיותיה הוי אבל לא דמי לאומנות שפעמים מפסיד, ואיכא דאמרי איפכא" עכ"ל. והרי לנו מפורש יוצא שיש מרבתינו הראשונים שפירשו איפכא מרש"י, דהיינו שלרבי יהודה סגי אף בסחורה וכמו שאמרנו בס"ד.

אלא שצריך לדעת מדוע רש"י ז"ל נייד מלפרש כן. ונלע"ד בס"ד שיוכנו דברי רש"י ז"ל עם דברי התלמוד בבבא בתרא (צ"ג ב') כל תנא בתרא לטפויי מילתא קאתי ע"ש, ומינה נמי לנדרון דידן דרבי יהודה בא להוסיף על דברי תנא קמא, דאילו לפירוש היש מפרשים דהביא בפירוש המיוחס לר"י הזקן יוצא שתנא קמא הוא המוסיף דסברא ליה דלא סגי בעיסקא אלא אף באומנות ואילו לרבי יהודה סגי רק בעיסקא, ואינו עלה בקנה אחד עם האי כללא דתלמודא, לכך פירש רש"י ז"ל איפכא דרבי יהודה איהו קאמר דלא סגי בעיסקא אלא אף בעינן שילמדו אומנות, ונראה שרש"י ז"ל רמז לזה במתק לשונו דקאמר: "מאי בינייהו מאי קא מוסיף רבי יהודה", דקא משמע לן דכל תנא בתרא לטפויי מילתא קאתי, ולכך צריך לומר דאיהו סבר דלא סגי ללמדו עיסקא אלא אף אומנות בעינן ודוק.

ט.

בענין "דריש עליה"

הגאון המובהק רבי אלעזר לעזר זצ"ל בעל שמן רוקח, ושב שמעתתא ושאר חיבורים יקרים ונפלאים זיע"א, שהגאונים המסכימים לספרו תורת חסד מתארים אותו כתואר רבן של כל בני הגולה ועע"ש, בספרו היקר תורת חסד (כלל כ"ד) עמר ודן בהלכות המבזה לתלמיד חכם, עיין שם בארוכה נפלאות מתורתו.

ובתוך דבריו (שם דכ"א ע"ב) כתב: "בשני תלמידי חכמים המתווכחים זה עם זה כהלכה פשיטא ראין כאן שום שמתא [אם זלזלו זה בזה]. ואתא לידי תשובה מגאון מיוחד בדורינו שכתב בענין זה והביא דברי שו"ת חות יאיר (סימן קנ"ב) שהביא כמה מאמרי רז"ל בקינטורי דברים זה נגר זה, והגאון הנ"ל הוסיף להביא ראיה מסנהדרין (כ"ז א') דריש לקיש קרי לרבי חנינא בר זרנוקי ולרבי שמעון בן יהוצדק קשר רשעים, וגם מההיא דחולין (נ"ו א') דאמר ער מתי אתה מאכיל טריפות לישראל, ומאן דמוסיף שפיר קא מוסיף" ע"ש.

ובתר הכי חשף הגאון המחבר ז"ל זרוע קדשו והראה לנו נפלאות מתורתו יותר משלושים מקומות בתלמוד בבלי וירושלמי שנזכרו שם דברי חידודי דברים בין החכמים ולא מצאנו שיעשה ח"ו איזה רושם עיין שם בארוכה, ברוך שחלק מחכמתו ליראיו.

והנה בתוך דבריו כתב: "ובבבא קמא (נ"ב א') כדררש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא כד

רגיז רעיא על ענא עכיד להו נגידא סמותא, ופירש רש"י שם: "ועכיד לנגדא סמותא, לעז המושכת את העדר מנקר עיניה ונכשלת ונופלת בכורות והעדר אחריה, כך כשהמקום נפרע משונאי ישראל ממנה להן פרנסים שאינם מהוגנים" עכ"ל. ונראה שהגאון הגדול בעל תורת חסד ז"ל הכין דברי התלמוד: "כדרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא" וכו', דהיינו שההוא גלילאה דרש כן על רב חסדא, והרי אין לך זלזול גדול מזה לומר כן על חכם בישראל, אלא שמעת מינה דכל כי האי שרי.

ועם שאיני כדאי כלל, מכל מקום תורה היא וללמוד אני צריך, ואחר בקשת הרשות והמחילה, אומר אני שאין כוונת התלמוד בכבא קמא שם שההוא גלילאה דרש כן על רב חסדא, אלא הכוונה כאן כההיא דשבת (פ"ח א'): "דרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא כריך רחמנא" וכו', ופירש רש"י ז"ל: עליה דרב חסדא, לפני רב חסדא לפי שרב חסדא יושב והדרשן עומד קאמר עליה, דדומה כמו שהעומד למעלה מן היושב". ואם כן אין כוונת התלמוד בכבא קמא לומר שההוא דרשן דרש כן על רב חסדא ח"ו, אלא שהיה עומד מעל רב חסדא ודורש, וכאותו לשון ממש דמסכת שבת ודוק. [וכן נמצא לשון זה בשבת (ל"א סע"ב) ומכות (כ"ג א'), ועיין בגליוני הש"ס שבת (ל' א') ע"ש].

י.

בענין יוציא לו חסרונות ביין ושמן

תנן בבבא מציעא (מ' א'): "המפקיד פירות אצל חבירו הרי זה יוציא לו חסרונות. (כשיחזרם לו יפחות כמה הם רגילים לחסור וכו' רש"י). לחטים ולאורז (יוציא לו) תשעה חצי קבין וכו', יוציא לו שתות ליין, רבי יהודה אומר חומש. יוציא לו שלשה לוגין שמן למאה, לוג ומחצה שמרים לוג ומחצה בלע, אם היה שמן מזוקק אינו יוציא לו שמרים, אם היו קנקנים ישנים אינו יוציא לו בלע".

וראיתי בחידושים המיוחסים לריטב"א ז"ל שם שהוכאו שם דברי רבינו הרשב"ד ז"ל שכה כתב: "יוציא לו שלשה לוגין שמן למאה, כלומר אם הפקיד לו מאה לוגין לא יחזיר לו הנפקד משמן המזוקק כי אם מאה פחות שלשה לוגין, ועוד (יפחות לו) לוג ומחצה שמרים ועוד לוג ומחצה שכלעו הקנקנים" ע"ש.

ולא זכיתי להבין האי שלשה לוגין שמוציא לו (זולתי לוג ומחצה שמרים ולוג ומחצה בלע) מהיכא נפקו, ומאי טעמא יוציא לו, והלא אין חסרונות כשמן רק שמרים ובלע, ואמאי יוציא לו עוד שלשה לוגין וצ"ע.

גם אינו מובן מי דחקו לפרש כן שיש כאן שני סוגי חסרונות, חסרון אחד של שלשה לוגין

(שאינן אנו יודעים מה טיבו וכנ"ל), וחסרון השני של לוג ומחצה שמרים ולוג ומחצה בלע, וריהטת המשנה אינה מורה כן דמידי ועוד שלשה לוגין קתני, והלא שלשה לוגין קתני, ותנא והדר מפרש דהיינו מוציא לו שלשה לוגין דהיינו לוג ומחצה שמרים ולוג ומחצה בלע, וכבר העיר כן במיוחס לריטב"א שם. ולכאורה הוא מוכרח, דהא בהמשך המשנה קאמר להדיא דבשמן מזוקק דאין בו שמרים, וכן בקנקנים ישנים דאין בו בלע אינו מוציא הנך שלשה לוגין, ונפקא מינה בקנקנים ישנים ובשמן מזוקק לא יוציא לו חסרונות כלל, ואילו אליבא דהרשב"ד ז"ל הוזה ליה למתני דאף ככהאי גוונא יוציא לו שלשה לוגין וצע"ג.

עוד כתוב שם בחידושים המיוחסים לריטב"א ז"ל: "וקשיא לן ביין נמי אמאי לא קתני שמרים וכליעה כדקתני בשמן. ויש לומר דליין לא שייך שמרים דכל יין מזוקק הוא ושקט על שמריו ואינו מעורב בשמרים, אבל שמן יש שהוא מזוקק ויש שאינו מזוקק אלא מעורב בשמרים ומוכרין אותה בכלל שמן, הלכך קתני גבי שמן לוג ומחצה שמרים, וכלע נמי לא שייך גבי יין כולי האי, ויש אומרים דתנא בשמן והוא הדין ביין, ולא נהיר, וכן כתב הרב רבי משה ז"ל".

ואיני מבין מאי האי דקאמר דכל יין מזוקק הוא ואין בו שמרים, והלא המציאות מעידה שבכל יין יש שמרים ואפילו ביין מזוקק במשך השנים בו שמרים, ותו מי לא אמרו גבי יין דאית ביה שמרים ולדוגמא בשבת (קל"ט ב'): "טורד אדם חבית של יין יינה ושמריה וכו', תרגמה זעירי בין הגתות שנו", ועיין שם ברש"י ז"ל שכתב: "כל היינות עכורין ושותין אותן בשמריהם" וכו' וי"ל.

ומה שכתב במיוחס לריטב"א ז"ל שם להסתייע מדברי הרמב"ם ז"ל כהלכות שאלה ופקדון (פ"ה סה"ה) שכתב רק גבי שמן דיני בלע ושמרים לא כתב כן גם גבי יין, איני מבין מה ראה היא זו והלא מפורסמת דרך הרמב"ם ז"ל שאינו מעתיק בחיבורו הגדול רק הדברים המפורשים להדיא בתלמוד ואינו מוסיף שום חידוש אף שהוא מוכרח מהתלמוד וכדכתבו רבים ושלימים, ולדוגמא עיין מגדל עוז כהלכות אישות (פ"ב הי"ב) שכה כתב: "הרמב"ם ז"ל לא כתב כחבורו מה שהוא מתוך דקדוק, אלא מה שהוא תלמוד ערוך", ובהלכות שבת (פכ"ה הכ"ד) כתב המגדל עוז: "כבר אמרתי פעמים רבות כי הרמב"ם לא חיבר הדברים שיכולים להתחדש מדקדוקי התלמוד הקושיות והתירוצים וכו', אלא כיון הרמב"ם ז"ל וקצר פסקי התלמוד המבוררין בו ולכן קראו משנה תורה", והגאון מהרא"י ז"ל בתרומת הדשן (בפסקים סימן כ') כתב: "וכבר ידעינן שהרמב"ם ז"ל כתב פסקיו רק מסוגית התלמוד לפי פשוטו ולא מתוך הדקדוקים וכמו שעשו התוספות ושאר גאונים", והגאון נודע ביהודה ז"ל בתשובותיו (מהדורה קמא יו"ד סימן כ"ו ד"ה ואמנם לדעתי) כתב: "מי שבקי בסדר הרמב"ם בספרו יראה שאין דרכו להביא רק דין שמוזכר במשנה או בתלמוד או בתורת כהנים וספרי ותוספתא וירושלמי, אבל להוציא דין מחודש שאינו מפורש, אף שהדין אמת ומוכח בכמה הוכחות מתוך פלפול התלמוד, אין דרכו להביא" ע"ש, וכיוצא בזה כתב שם כנודע ביהודה או"ח (ס"ס י"ט ד"ה אמנם אכתי), ואה"ע (סימן ע"ז ד"ה זולת), וכנודע ביהודה מהדורה תנינא (אה"ע סימן י"ד ד"ה והנה הרב), ובספרו צל"ח פסחים (סוגיית רבי חנינא סגן

הכהנים סוף אות ע', ושם לרף ע' ע"ב סד"ה ועוד, ולרף צ"ו ע"א ד"ה ומהו), וע"ע בשו"ת התשב"ץ ח"ג (סימן מ"ב ד"ה ובאמת) ושו"ת רלב"ח (סימן ל"ג דיי"ט ע"ג) ובמאי דכתיבנא בארוכה בענין זה בס"ד בחבורי ברית יעקב (סימן ט"ו אות ה', וסימן כ"ח הערה א'), ובחבורי זרע חיים (סימן ו' דף ל"ז), ובקונטרס דרופתקי דאורייתא (סימן ב' דף י"ג) ע"ש, ובחבורי תפארת יצחק (סימן ט"ו ורף ס"ט) ואכמ"ל.

ולכן הרמב"ם ז"ל כתב דיני בלע ושמרים רק גבי שמן וכדאיתא להדיא במשנה, אבל יש לומר שהוא הדין גם גבי שמרי יין וז"פ.

ודע דמה שנזכרתי לכתוב החידושים המיוחדים לריטב"א, כיון שכבר נתברר בבירור גמור ומוחלט שהחידושים הללו לא מתחת יד הריטב"א ז"ל הידוע והמפורסם תלמיד הרשב"א ז"ל יצאו, ועיין לגאון חיד"א ז"ל בספרו שם הגדולים (ערך ריטב"א), ולגאון מהרי"פ פרלא ז"ל בספרו פרחי ציון (דט"ז ע"ב), ובזמנינו זכינו לחידושי הריטב"א האמיתיים למסכת בבא מציעא ושאותם מצטט תמיד רבינו בצלאל אשכנזי ז"ל בספר שיטה מקובצת, ועיין במבוא לחידושי הריטב"א החדשים. והחידושים המיוחדים לריטב"א הנ"ל מחכם קדמון מרבותינו הראשונים מחכמי פרובנס יצא, ומה שרצה הרב המהדיר ז"ל במבואו לספר שיטה לא נודע למי על מסכת קדושין לומר שמחבר השיטה לא נודע למי הוא הוא מחבר חידושי הריטב"א לבבא מציעא, רחוק אצלי מאד מאד וכמעט אי אפשר לאמרו כמו שיראה כל המשוה צורת החידושים וסגנון, ושמות הרבנים המוזכרים בו, וזה ברור אצלי יותר מכביעתא בכותחא ואכמ"ל בזה כאן.

יא.

בענין כפיה על מצות צדקה

בבא בתרא (ח' ב'): "ממשכנין על הצדקה, כי הא דרבא אכפיה לרב נתן בר אמי ושקיל מיניה ארבע מאות זוזי לצדקה". ורבותינו בעלי התוספות ז"ל (שם ד"ה אכפיה) הקשו איך אכפיה רבא לרב נתן בר אמי שיתן צדקה והלא קיימא לן כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין כופין עליה כמבואר בחולין (ק"י ב'), והרי גבי צדקה כתיב כי פתוח תפתח את ירך לו וכתיב כי בגלל הדבר הזה יברכך, והרבו בתירוצים עיין שם.

וראיתי בקובץ התורני היקר כרם שלמה דבאבוב (גליון ק"א דף כ"ט) שנדפסו שם חידושי תורה מהג"ר ישכר בעריש דערשאוויץ ז"ל הי"ד אב"ד מישלעיניץ, תלמיד הג"ר יוסף ענגיל ז"ל, ושם (אות ד') הקשה קושיה חריפה בסוגיין, ואלו דבריו: "הנה במסכת תמורה (ד' ב') אמרו: "כהנים קאמרת, שאני כהנים דרבי רחמנא קדושה יתירה", ופירש רש"י ז"ל: "כיון דחמיר קדושתיהו החמיר עלייהו טפי מישראל דלילקי אפילו בלאו הניתק לעשה אע"ג דישראלים פטורים" ע"ש, וכתבו המפרשים דלאו דוקא בלאוין דלוקין עליהם, אלא אפילו בלאוין שאין לוקין

כגון לאו שבכללות ולאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין, נמי חמירי כהנים מישראל. ולפי זה תקשי לך כאן דאיך מייתי ראייה דכופין וממשכנין על הצדקה מהא דרבא דכפה לרבי נתן בר אמי, והלא רב אמי חברו של רב אסי היה, ועליהם אמרו דהיו כהנים חשיכי דארץ ישראל כההיא דגיטין (נ"ט ב') ומגילה (כ"ב א') ועיין בספר בית ועד לחכמים (ערך רב נתן וערך רב אמי), וכיון שהיה רב נתן בר אמי כהן, וריבה עליו הכתוב מצוות יתירות, שפיר כפאו רבא גם על הצדקה, לאפוקי ישראל דשפיר יש לומר דאין ממשכנין.

ולפי האמור יש לתרץ נמי קושית רבותינו בעלי התוספות דלעיל, דיש לומר דגבי כהן דאפילו הכי לקי, כמו בלאו הניתק לעשה. אכן קושיתי הראשונה קשה וכמקומה עומדת. וכרוחק אפשר לומר כיון דמצות צדקה גדולה הרכה כמבואר בתלמוד בבא בתרא שם, אם כן חמירא אף כישראל כמו בכהן וכופין. ער כאן דבריו הנחמדים.

והגם שדברי פי חכם חן, מכל מקום הרכה יש לעמוד על דבריו, וכמו שיראה המעיין. אבל אכתוב את העיקר, והוא דלענ"ד עיקר הנחתו שהיה רבי נתן בר אמי כהן, תמוהה אצלי הרכה, דהוא ז"ל הבין דרבי נתן זה הוא בנו של רב אמי שהיה כהן, ולא אדע מניין ליה, דכאן אמרו רבי נתן בר אמי ולא אמרו רב נתן בר רב אמי, ובספר היקר דקדוקי סופרים לכבא בתרא שם לא הביא שום נוסח אחר, ושמעת מינה שגירסתנו בתלמוד שם מקוימת, דהיינו בר אמי ולא בר רב אמי. ותו מבואר כמועד קטן (כ' סע"א) שאמו של רב נתן בר אמי היתה מתגוררת בעיר חוזאי שבבבל ומסתמא עם בעלה היתה חיה ומתגוררת, ואם כן הוא אמורא בכלי, ולא בר רב אמי האמורא מארץ ישראל. וגם בסדר וזמן הדורות אינו מתיישב היטב, שהרי רב אמי היה בשנת ד' אלפים וט"ל, ואילו רבא היה בזמן ד' אלפים וקי"ג, וכמ"ש בסדר הדורות (במפתחות) ורב נתן בר אמי תלמיד רבא הוה כמבואר בשבת (ק"נ ב'), ותו הלא רב נתן בר אמי דיכר עם רבינא דכתראה הוה כמבואר בסנהדרין (ל' א') ע"ש. מכל הני ראיות פשוט אצלי שרב נתן בר אמי לאו בר רב אמי הכהן היה, וממילא קושייתו מעיקרא מיושבת.

ועיינתי בספר בית ועד לחכמים (ערך רב נתן אות י"ד) וראיתי שכתב: נתן בר אמי כימי רבא היה כדאיתא בכבא בתרא (ח' ב') ואפשר שהיה בנו של רב אמי שהוא אמי בר נתן, הרי אף הוא כמסתפק אמרה ולא כרירא ליה מילתא, ולענ"ד ברור כמו שכתבנו בס"ד דרב נתן בר אמי הוא אמורא בכלי, ואינו בנו של רב אמי הכהן מארץ ישראל, ויותר אכמ"ל.

יב.

בענין אמר ודרש

בבא בתרא (ט"ז א'): "אמר רבי לוי שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו (שטן גבי איוב ופנינה גבי חנה). דרשה רב אחא בר יעקב בפפוניא, אתא שטן נשקיה אכרעיה". וכל המתכוון בעינא

פקיחא בדברי התלמוד כאן מתפלא ושואל והלא רבי לוי הוא בעל השמועה ומולידה, מה שאין כן רב אחא בר יעקב שאינו אלא משלשל ומעביר השמועה, ואם כן כדן הוא שהשטן יבוא וינשק את רבי לוי בעל השמועה ולא לרב אחא בר יעקב, והוא לא עשה כן, והוא תימה.

וזה רבות בשנים שאלני חכם אחד הי"ו שאלה זו. ובס"ד עניתי לו מיד דיש להסביר הדברים עם מה שיש לדקדק בדברי התלמוד שם: "שאמרו דרשה רב אחא בפפוניא", דמאי קא משמע לן תלמודא בידיעה זו ומאי איכפת לן היכן דרשה רב אחא בר יעקב אם בפפוניא או בפומבדיתא, ומה גם דכבר ידעינן שמקומו של רב אחא בר יעקב היה בפפוניא, כההיא דבבא קמא (נ"ד ב' סע"ב): "אמר רב פפא פפונאי ידעי טעמא דהא מילתא ומנו רב אחא בר יעקב", וכן הוא בקדושין (ל"ה א'): "אמר רבא פפונאי ידעי לה לטעמא דהא מילתא ומנו רב אחא בר יעקב", ופירש רש"י: רב אחא בר יעקב היה דר בפפוניא ע"ש, ואם כן לא היה לו לתלמודא להדגיש שדרשה רב אחא בפפוניא, ודוק היטב.

וג"ל בס"ד דיובנו כל הדברים עם אומרים בפסחים (מ"ב א'): "אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו. דרשה רב מתנה בפפוניא, למחר אייתו כולי עלמא חצבייהו ואתו לגביה אמרו ליה הב לן מיא. אמר להו אנא מיא דביתו אמרי". ויש לפרש דהתם בעיר פפוניא שכיחי טובא בורים ועמי הארץ גדולים, והיינו נמי דאתקין רב אחא בר יעקב שיטבלו הנשים בפפוניא ביום משום דהתם בפפוניא היו מצויים גנבים כמפורש בנדה (ס"ז ב'), ואכן בבבא קמא (קט"ו סע"א) מובא מעשה על בן העיר נרש גנב ספר ומכרו בשמונים לבן העיר פפוניא והוא מכרו במאה ועשרים ע"ש, חזינן דהעיר פפוניא שכיחי הדיוטות וגנבים וכיו"ב, ועם כל זה לא נמנע רב אחא בר יעקב מלדרוש ששטן לשם שמים מתכוין, והלא בעיר כזאת דרשה זו מסוכנת היא שהרי כל אחד יאמר שאף שטן דיליה נמי לשם שמים מתכוין ויש לשמוע בקולו, ואפילו הכי לא נמנע רב אחא מלדרוש כן בפפוניא, שזה מעיד על מדת האמת שלו, לכן דייקא בא שטן ונשקיה אכרעיה דייקא, דקושטא קאי ושקר אין לו רגלים ודוק. [ומבואר אצלינו במקום אחר דכל מקום שאמרו חז"ל ותיארו לאמורא בתואר אדם גדול, היינו שהיה איש אמת, וכאומרם להדיא בירושלמי חגיגה (פ"ג): "שלחנו לכם אדם גדול, ומה גדולתו שאינו בוש לומר לא שמעתי" ע"ש, ועוד הרבינו בראיות כזה בס"ד, והיינו דאמרו בבבא קמא (מ' א') משתבח ביה רבא ברב אחא בר יעקב דאדם גדול הוא ע"ש, ועם דברינו כאן הדברים מאירים בס"ד, צרף לכך את אשר קבלנו מחכמי לבב שקבלו מסוד ה' ליראיו שהיה רב אחא בר יעקב ניצוץ מיעקב אבינו ע"ה שמידתו אמת תתן אמת ליעקב, וככתוב בספר מגלה עמוקות (אופן קצ"ב), ובספר המקנה קדושין (כ"ט ב') עיין שם בנפלאות דבריהם זיע"א].

זאת היתה אז תשובתי בס"ד לאותו חכם הי"ו, והוא אמר לי משם גברא רבה ז"ל מגאוני עיה"ק ירושלם ת"ו, שאמר להסביר הטעם שבא השטן ונישק לרב אחא בר יעקב ולא לרבי לוי בעל השמועה, עם מה שאמרו בסוכה (ל"ח רע"א): "רב אחא ממטי ליה ומייתי ליה אמר דין גירא בעינא דשטנא, ולא מילתא היא משום דאתי לאיגרוי ביה", ופירש רש"י: "ממטיה ליה מוליך

[ללולב] ומייתי מביא ואמר דין גירא בעינא דשטנא, הרי זה לחץ בעיניו של השטן שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעלינו עול מצוות: ולא מילתא היא, אין נכון לומר כן דאתי לאיגרויי ביה שיתגרה בו השטן שהוא יצר הרע וישאינו לתעות מעל קונו וימסור עצמו על הדבר". הרי לנו מבואר להדיא שהיה רב אחא בר יעקב בר פלוגתיה דהשטן, ועם כל זאת בכבא בתרא כאן שבח לשטן ואמר שלשם שמים נתכוין, וקיימא לן אין שבחה של מטרונה בשעה שהיא מתקלסת מקרובתיה, אלא בשעה שהיא מתקלסת מצרותיה, כאמרם ז"ל כמדרש דברים רבה (פ"ג ס"ח), ולפיכך דוקא כשרב אחא בר יעקב דרש ששטן לשם שמים נתכוון בא ונשקו. עד כאן שמעתי ורפח"ח. [ויש להוסיף מההיא דקדושין (כ"ט ב') שרב אחא בר יעקב ביטל והמית לההוא מזיק שבא כנגדו כנחש עם שבעה ראשים ע"ש, ועיין שם בספר המקנה שכתב והראה נפלאות מתורתינו זיע"א].

ועכשיו מצאתי בס"ד בספר היקר ערוך לנר לסוכה שם שכתב: "ובזה יש ליישב ההיא דאמרינן בכבא בתרא (ט"ז א') דרשה רב אחא בפפוניא אתא שטן ונשקיה לכרעיה, דלמה כיון דוקא רב אחא בר יעקב לדרוש כן בפרקיה, אבל לפי זה יש לומר כיון דהכא אמר דין גירא בעיניה דשטנא ואמרינן דיש לחוש דאתי לאגרויי ביה, לכן אמר כן להפיסו, ולכן אמרינן כאן באמת דאדם אחר לא יאמר כן. וכזה אתי שפיר דליכא סתירה דהכא אמר רב אחא בר יעקב דשטן רע בעיניו אם ישראל עושין מצוות, ושם רב אחא בר יעקב גופיה אמר דשטן לשם שמים נתכוון" עכ"ל. הרי שהוא ז"ל כבר קישר דברי התלמוד כאן עם ההיא דכבא בתרא. [ויש להוסיף על דבריו דמה שרק רב אחא בר יעקב מצי אמר כן אבל אינש אחרנא לא, יובן עם ההיא דקידושין דאייתנין לעיל דחזינן דרב אחא בר יעקב יכל לו לההוא מזיק, אם כן רב גובריה ונפיש חיליה ולצדיק כמזה לא יאונה כל און, וכעין ההיא דחולין (ז' ב') שאני רב חנינא דנפשי זכוותיה ע"ש, מה שאין כן גבי שאר אינשי ודוק. ובזה נמי ניחא מדוע לא עבר שטן לרב אחא בר יעקב, כדעבר ליה לפלימו בקדושין (פ"א סע"א) שאף הוא היה נוהג לומר דין גיריה בעיניה דשטן, וציערו השטן טובא כדאיתא התם בארוכה. אי נמי התם יש לומר דהתם הוה פלימו רגיל בכל יומא לומר כן דין גירא וכו', ולכך ציערו ודוק. גם מה שהעיר הגאון ערוך לנר ז"ל לתרץ לפי דרכו שאין סתירה בדברי רב אחא בר יעקב, לענ"ד מעיקרא לא קשיא מידי, דאכן לעולם השטן רע בעיניו אם ישראל עושין מצוות, אבל רק התם גבי איוב ופנינה היו מקרים פרטיים שהשטן לשם שמים נתכוין ודוק].

עוד מצאתי כעת בספר סדר הדורות (ערך רב אחא בר יעקב ד"כ סע"א) שכתב: "והיה רב אחא בר יעקב מופלג בזקנה וחכמה, ודרש שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו ואתא שטן ונשקיה על כרעיה בכבא בתרא (ט"ז א'), ובסוכה (ל"ח א') היה מוליך ומביא הלולה ואמר גירי בעיני דשטנא, והא דלא ציעריה השטן כמו שציער את פלימו שהיה רגיל לומר גירי בעיני דשטנא, יש לומר שזה עשה רב אחא בר יעקב רק כלולב לא בכל יום, או יש לומר לפי שדרש רב אחא בר יעקב בזכותו של השטן שלשם שמים נתכוין ונשק ליה [לכך לא היה מצער] עכ"ל. הרי שגם הגאון בעל סדר הדורות ז"ל כבר תלה לה כיפי לההיא דכבא בתרא עם ההיא דסוכה וזכה הגאון ערוך לנר לדבריו ודוק.

ודע דער כאן היה כתוב אצלי מקדמת דנא קרוב לעשרים שנה, אבל עכשיו איני יכול להמנע מלומר שכל האמור כאן אינו אלא להתלמד למקום אחר, אבל התירוצי האמיתי לענ"ד לקושיא דלעיל מדוע בא השטן ונשק את רב אחא בר יעקב שהוא רק משלשל ומעכיר השמועה, ולא את רבי לוי בעל השמועה ומולידה, הוא כשנדקדק בלשון התלמוד התם דבבא בתרא: "אמר רבי לוי שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו, דרשה רב אחא בר יעקב בפפוניא אתא שטן ונשקיה אכרעה", חזינו דגבי רבי לוי נקט תלמודא לשון אמר ואילו גבי רב אחא בר יעקב נקט תלמודא לשון דרש, והחילוק בין אמר לדרש הוא, שדרש היינו שדרשה ברבים, מה שאין כן אמר שאינו אלא לתלמידים בבית המדרש, כידוע, ובזה מוכן מדוע השטן נשק לרב אחא בר יעקב ולא לרבי לוי. זה התירוצי היותר נכון לענ"ד.

* * *

וראיתי לנכון לקבוע כאן פסקה אחת שיש לה שייכות לדברינו דלעיל, והיא מועתקת מהקדמת חיבורי אות יעקב תנינא, השי"ת יזכני להוציאו לאורה במהרה עם שאר חידושי אכ"ר.

ובימים אלה ממש נוכחתי וראיתי שוב כאמיתות דברות רבותינו ז"ל שכשירדע המעיין כללי התלמוד ישכיל ויבין נכונה דברי רז"ל, דבמסכת סנהדרין (ז' ב') איתא: "דרש בר קפרא מנא הא מילתא דאמור רבנן הוה מתונים כדן שנאמר לא תעלה כמעלות על מזבחי וסמך ליה אלה המשפטים, ורבי אלעזר אומר מנין לדיין שלא יפסיע על ראשי עם קודש שנאמר ולא תעלה כמעלות וסמך ליה ואלה המשפטים" ע"ש. וראיתי לגאון בעל כלי יקר ז"ל (ר"פ משפטים) שעמד וכתב: "ומדהזכיר תלמודא אצל בר קפרא דרש, ואצל רבי אלעזר לא הזכיר דרש, שמע מינה שדברי בר קפרא הם דרך דרש בעלמא, כי פסוק ולא תעלה כמעלות פשוטו מדבר במזבח ודיין מאן דכר שמיה", ועיין בדבריו שעל פי זה האריך לבאר ולדרוש. אבל בעניותי אמינא דנעלם ממני מדוע כתב כן, והיודע בכללי התלמוד יודע שאין חילוק בין אם כתוב דרש רבי פלוני לבין אמר רבי פלוני, אלא שדרש הוא ברבים וכההיא דביצה (כ"ח סע"א) אמר רב חסדא וכו', אמר ליה רבא דרשינן משמך וכו' ע"ש, וכן הוא להדיא בסנהדרין (ק"ט סע"א) גבי דרש רבי יוסי בצפורי, וקדושין (ע"ג א') גבי דרש רבי זירא כמחוזא, וזכחים (צ"ד ב') גבי דרש רבא ע"ש. ובזה תבין פשוטו של תלמוד בבבא בתרא (ט"ז א') דאיתא התם אמר רבי לוי שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו דרשה רב אחא בר יעקב בפפוניא אתא שטן ונשקיה אכרעה, ע"ש, ואינו מוכן מדוע נשק השטן לרב אחא בר יעקב שהוא היה משלשל ומוסר השמועה, ולא נישק לרבי לוי שהוא היה בעל השמועה, ולדברינו ניחא דרב אחא דרשה ברבים ודוק. (ובמקומו ביארנו בעוד כמה אופנים ואכמ"ל). ותו מה יענה הגאון כלי יקר ז"ל שמצינו דוכתין סגי אין בתלמודא שמצינו דרש רבי פלוני והוא דבר הלכה טהור בלא שום קרא ומקרא, כההיא דפסחים (נ"ד ב') דרש רבא עוברות

ומניקות וכו', וכן בכיצה (כ"ט ב', ול"ג א', ול"ח רע"א), וקדושין (ע"ג א'), וסוטה (ט"ל א') וזכחים (צ"ד א') ועוד וצל"ע.

ולפי הנראה הגאון כלי יקר ז"ל הבין דרש בר קפרא, כמשמעות דרוש בעלמא, דרך דרש שאינו מונח בפשט המקרא אלא כדרך הדרשנים המעמיסים דרשתם במקראות ולפיכך כתב דבריו אבל לענ"ד הביאור הוא כמו שכתבנו בס"ד.

יג.

בענין בת כהן שזינתה

סנהדרין (נ' סע"ב): "ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת" וגו'. ועל כך קרא הובאה ברייתא דאיתאמר בה כהאי לישנא: "ובת איש כהן אין לי אלא שניסת לכהן, ניסת ללוי לישראל וכו' מניין (שגם היא אם זינתה בשריפה), תלמוד לומר וכת איש כהן, אף על פי שאינה כהנת".

ופריך תלמודא: "אין לי אלא שניסת לכהן, ניסת ללוי לישראל וכו', משום דאינסבה להני לאו בת כהן היא, ותו מידי כהנת לכהן כתיב" ע"ש.

ויש לדקדק חדא דמאי האי דפריך תלמודא תרי פירכות ולכאורה פירכה בתרייתא היא היא פירכה קמייתא, ותו מאי באמת הסלקא דעתין של התנא דקרא אכן מיירי בכהנת שנשאה לכהן דוקא.

ועוד יש לדקדק בדברות רש"י ז"ל ששם (בריש העמוד) כשהובאה הברייתא כתב רש"י ז"ל: "אין לי אלא שניסת לכהן, לקמיה פריך מהיכא תיתי הא, אטו משום דניסת ללוי וישראל לאו בת כהן היא", ומפורש שרש"י נקט והביא רק את הפירכה הראשונה דפריך תלמודא, ומדוע לא הזכיר רש"י ז"ל גם לפירכה השניה "דמידי כהנת לכהן כתיב", והלא נודע מכללי רש"י ז"ל דכל דהפירכה גלויה וידועה רש"י ז"ל מעורר על כך ואומר אל תתמה על כך שהרי התלמוד כבר יבאר הענין, ואם כן מדשביק רש"י ז"ל לפירכא בתרייתא, דמידי כהנת לכהן כתיב, ומייתי רק לפירכה קמא דמשום דאינסבה ללוי וכו' לאו בת כהן היא, משמע שפירכה בתרייתא אין בה מן התימה כל כך, ובעי טעמא אמאי כן הוא הדבר.

ובס"ד נלע"ד לומר שיובנו הדברים היטב על פי מה שלימדנו רבינו המאירי ז"ל בחידושיו לקדושין (מ"ה ב' ד"ה אף) וזו לשונו שם: "נשואי בת כהן לישראל לא שכיחי" ע"ש, וכיו"ב כתב הרשב"א (שם): "אין אדם עשוי לקדש בתו כהנת לישראל" ע"ש. וטעמא דמילתא נראה משום הא דהזהירו חכמים ז"ל בפסחים (מ"ט א') ואמרו דישראל הנושא בת כהן או הוא קוברה או היא קוברתו ועיין שם כל הפרטים, וכ"כ הרב המגיה ז"ל על המאירי שם. ועיין ברכות (מ"ד א')